

Onderzoek en praktijk LO groeien naar elkaar

Eerste Dag voor LO belangrijke stap

29 maart vond in Omnisport Apeldoorn de eerste Dag voor Lichamelijke Opvoeding plaats. De KVLO wilde met deze dag de ontmoeting en uitwisseling bevorderen tussen de onderwijspraktijk en onderzoek naar het bewegingsonderwijs in Nederland. Uit de evaluaties van de 160 deelnemers en de 60 inleiders mogen we opmaken dat we daarin goed zijn geslaagd. De deelnemers hebben de dag beoordeeld met gemiddeld een 7,9, de presenters beoordeelden de dag gemiddeld met een 8,4. De dag werd op poëtische manier samengevat door sneldichteres Dominique Engers. Haar amusante afronding kreeg de hoogste score en met enkele strofes daaruit lardeer ik dit artikel.

TEKST: JO LUCASSEN

**Veel afgetrainde mannen hier,
in optimale staat
Een muffin meer of minder kon
voor hen bepaald geen kwaad.
Iedereen oogde sportief, gezond,
ontspannen en ontstressed
In mijn jurkje, op mijn hakken,
was ik schromelijk overdressed.**

Dag voor LO typeert ontwikkeling vakwereld en KVLO

Het initiatief voor de Dag voor LO past in de ontwikkeling van de KVLO als kenniscentrum op het gebied van goed leren bewegen. De op dit terrein actieve hogescholen – sinds kort verenigd in een NWO Platform Sport en Bewegen – verleenden hun medewerking aan deze dag. Zo werd de dag bijvoorbeeld geleid door Corina van Doodewaard en Remo Mombarg als dagvoorzitters.

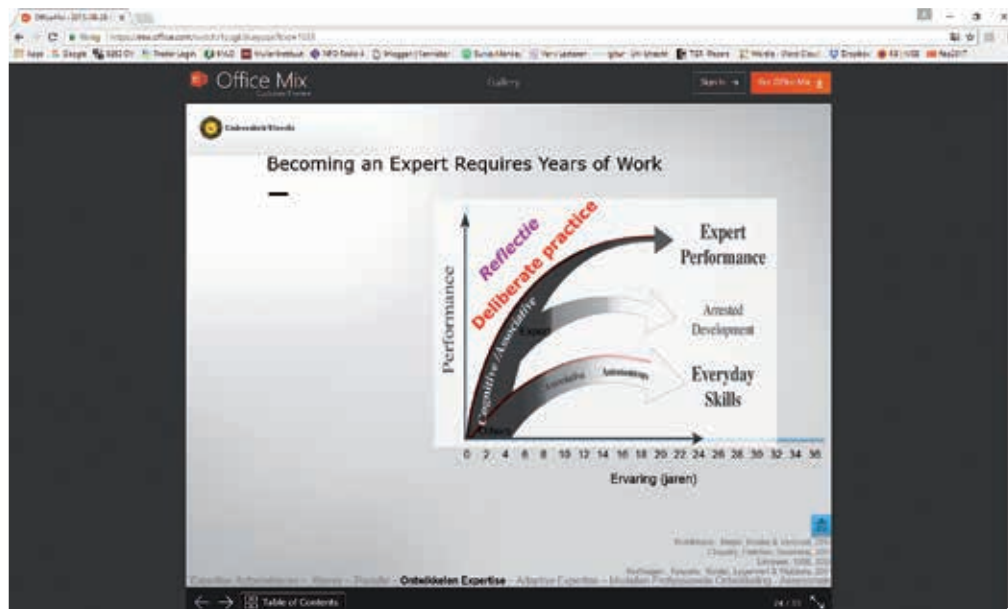
Het platform is een uiting van de gevoelde noodzaak tot afstemming en krachtenbundeling in de kennisontwikkeling voor het vak. Een noodzaak die ook doorklinkt in recent verschenen kennisagenda's op het terrein van bewegen en sport, zoals de Nationale Kennisagenda Sport en Bewegen - Van traplopen tot podium. Daarin wordt het belang van bewegingsonderwijs als onderzoeksterrein onderstreept.

Bewegingsonderwijs dat een basis legt voor de competenties waardoor jongeren leren en blijven (participeren in) sporten en bewegen en dat zo bijdraagt aan een vitale samenleving waarin een actieve leefstijl vanzelfsprekend is.

Keynote spreker Roland Naul (Universiteit Munster) benadrukte dat zich op het vlak van verwachtingen aan bewegingsonderwijs een enorme verschuiving heeft voorgedaan door de problemen rond fysieke fitheid en overgewicht die zich onder jeugdigen in veel Europese landen voordoen. Het vakonderwijs heeft een rol gekregen in allerlei initiatieven en projecten ter bevordering van een actieve leefstijl.

Deze actuele kennisagenda sluit aan op de thema's die als prioriteit zijn aangemerkt in de KVLO Kennisagenda Goed leren bewegen 2015-2020: het leggen van een accent op verdiepend onderzoek naar de leeropbrengst van het vak lichamelijke opvoeding, het volgbaar maken daarvan (onder meer via leerlingvolgsystemen) en het vaststellen van de bepalende factoren voor resultaatgericht vakonderwijs. De KVLO wil de kennisbasis verbeteren voor de professionals die zich op en rond scholen bezighouden met goed leren bewegen. Zij ondersteunt het proces van groeiende belangstelling voor de kennisontwikkeling voor het bewegingsonderwijs en onderzoek daarnaar van harte. Dit blijkt uit het instellen van een bijzondere leerstoel

►
 Schema waaruit het belang van ervaring blijkt

aan de Universiteit Utrecht die op inspirerende wijze door Kristine De Martelaer wordt ingevuld. Om te bevorderen dat de verworven inzichten ook in de praktijk terechtkomen, is de KVLO valorisatiepartner bij onderzoeken. Verschillende daarvan presenteerden hun resultaten op de Dag voor LO. Met Lichamelijke Opvoeding Magazine, de digitale media van de KVLO (website, Twitter en Facebook) en landelijke studiedagen wordt de kennisverspreiding ondersteund.

Belang van een onderzoekende houding bij leerkrachten

Op dit thema ging Jan van Tartwijk (Universiteit Utrecht) als keynote spreker uitvoerig in. Hij baseerde zich bij zijn verhaal op onderzoek naar docenten en naar expertise-ontwikkeling bij andere beroepsgroepen. We beschouwen iemand als expert wanneer deze consistent de kerntaken van zijn functie op een uitstekende manier uitvoert. Hij of zij toont expertise door de aanpak op een geschikte manier aan te passen aan veranderingen in die taken. Een doorslaggevende rol in de ontwikkeling van expertise speelt automatiseren. Van Tartwijk haalde in dit verband het onderzoek van Berliner aan.

Begin jaren negentig deden David Berliner en zijn collega's onderzoek naar docenten die door hun collega's als expert werden beschouwd. Ze gingen na waarin deze experts nu eigenlijk precies verschilden van hun beginnende collega's door beide groepen te laten kijken naar een video-opname van een klas. Vervolgens vroegen ze hen wat aan die opname opviel. Terwijl beginners veel verschillende zaken noemden, viel de expert-docenten hetzelfde op: Een leerling achter in de klas die zich merkwaardig gedroeg. Blijkbaar waren ze beter dan beginners in staat om wat afwijkt te

onderscheiden van het totaal in een klas. Dat sluit aan bij wat bekend is over andere experts. Zo zijn schaakgrootmeesters in staat om in een oogopslag te herkennen met wat voor type stelling ze te maken hebben en waar kansen en risico's liggen. Bovendien weten ze beter hoe kansen te benutten en risico's te vermijden. Patroonherkenning maakt het mogelijk de aandacht op andere zaken te richten.

**Expert blijven op leeftijd,
 Jan begon ons uit te leggen:
 "Je bent niet slechts expert omdat
 de burens dat over je zeggen."
 Automatiseren staat bij de
 ontwikkeling van expertise centraal
 "Expert worden vraagt jaren werk",
 vervolgende Jan toen zijn verhaal.**

De regel dat tenminste 10.000 uur oefening (deliberate practice) nodig zijn is niet alleen in de topsport van kracht. Om expert te worden is niet alleen veel ervaring noodzakelijk. De ontwikkeling van expertise blijkt na de opleiding na enkele jaren af te vlakken. Automatiseren van routines heeft ook een minder positieve kant, zoals onder meer bleek bij vergelijking van de manier waarop gevorderde artsen in opleiding en ervaren specialisten diagnoses stellen. Waar de arts in opleiding nog bewust verschillende opties vergelijkt en een beredeneerd besluit neemt, komen de specialisten sneller tot een oordeel. Die beslissing beredeneren zij niet, maar ze kunnen op verzoek wel aangeven op welke gronden die is genomen. Hun kennis is als het ware ingekapseld. Een belangrijke uitdaging is om flexibel te blijven wanneer de context verandert. Een professional zoals een leerkracht

moet dan ook in staat zijn adaptieve expertise te ontwikkelen.

Terwijl sommigen snelle veranderingen in het werk aankunnen door nieuwe procedures te ontwikkelen en hun deskundigheid op nieuwe manieren te gebruiken, hebben anderen dit vermogen niet en worden teruggeworpen op het niveau van beginner. Juist op dit vlak kan een onderzoekende houding van groot belang zijn. Het gaat er dan om heel gericht eigen ervaringen en die van anderen te analyseren en te werken aan wat nog beter kan. Dat kan door de eigen competenties nog eens tegen het licht te houden, bijvoorbeeld met het geactualiseerde beroepsprofiel. Maar ook het kennis nemen van nieuwe inzichten en resultaten van onderzoek kan de functie vervullen om te prikkelen tot een andere aanpak en te voorkomen dat je als docent vastroest in routines.

Ruim aanbod van prikkelende kennis

Onder de noemer Goed leren bewegen: basis voor een leven lang bewegen werd bij de dag een breed en gevarieerd programma geboden door 60 inleiders in zón 15 themasessies en 10 kleinere presentaties. Het voert te ver om die

allemaal hier te bespreken. Ik beperk me tot enkele sessies waarvan de gebruikswaarde door deelnemers hoog werd gewaardeerd.

LO als basis voor levenslang bewegen

Rosalie Coolkens, Hannelore Drijvers en Peter Iserbyt, lieten in deze themasessie zien welke rol Lichamelijke Opvoeding (LO) kan spelen in de ontwikkeling van een fysiek actieve levensstijl. Op basis van een uitvoerige review concluderen zij dat er maar beperkt evidentie is voor de invloed van LO hierop. Vervolgens werden strategieën besproken die leraren en schooldirecties kunnen toepassen om een effectievere transfer te realiseren vanuit de les Lichamelijke Opvoeding naar het buitenschools leven van leerlingen. Deze strategieën werden stevig onderbouwd met wetenschappelijk onderzoek. Speciale aandacht gaat naar de link tussen LO en het aanbod van sport op school. Samengevat richten de strategieën zich op de volgende punten:

1. Focus op de ontwikkeling van fundamentele motorische vaardigheden door specialisten in het basisonderwijs
2. Streef naar langere periodes met diepgang in de leerstof
3. Promoot in de les LO buitenschoolse fysieke activiteit

▼
*Een van de
themasessies*

▲ *sneldichter geeft haar visie*

4. Koppel het andere beweegaanbod van de school aan dat van de les LO
5. Selecteer bewegingsgebieden die zich lenen voor transfer
6. Ken jouw leerlingen: wie doet wat in de vrije tijd?

Basketballen met teamafspraken

Bij verschillende sessies konden inzichten uit onderzoek ook in de praktijk worden gebracht. De workshop van Ivo van der Spek (Haagse Hogeschool) behandelde de werking van teamafspraken bij basketbal. Op het voortgezet onderwijs (VO) zijn jongens significant actiever bij competitieve spelvormen (basketbal, voetbal etc.) tijdens LO dan meisjes. Dit is een serieuze zaak omdat ongeveer 60% van het LO-curriculum uit (veelal competitieve) spelvormen bestaat. Mogelijkerwijs verhindert de dominantie van jongens tijdens deze spelvormen dat meisjes in een les LO even actief kunnen zijn als jongens. Hiervoor zijn enkele veel gebruikte oplossingen, maar de effectiviteit daarvan is beperkt. Spelen met 'teamafspraken' omvat een aangepast arrangement (de bal ontvangen binnen haalbaar schotafstand van de basket) en enkele eenvoudige spelprincipes. Ze verhogen de voorspelbaarheid van de speelacties (onderwijsdifferentiatie) en doen recht aan

de essenties van het basketbalspel. Het blijkt uit onderzoek dat spelen met teamafspraken leidt tot meer bewegen, passes en balcontacten. Vooral meisjes en minder vaardige leerlingen binnen een klas blijken hiervan te profiteren, omdat het in hun beleving de betrokkenheid en gevoelens van competentie verhoogt. Bovendien kan het de basis zijn van een

**Vragen mochten we appen,
dat was een experiment
Toen sprak Menno Slingerlandt,
een jonge gymdocent.
Waarop werd iemand beoordeeld?
Inzet stond met stip op een
Telde LO mee voor de overgang?
Heel vaak wel, naar het scheen.**

alternatieve vorm van evaluatie. Deelnemers gingen met elkaar in gesprek over teamafspraken en de toepassingsmogelijkheden in de onderwijspraktijk. Een link naar de bijbehorende InforMotion: <https://www.youtube.com/watch?v=tiQRJlXcp2Q>

SALVO - vmbo

De themasessie, geleid door John Dierx (projectleider SALVO), ging in op de verschillende onderdelen van de SALVO-aanpak. In

dit project wordt uitgegaan van de belevingswereld van de vmbo-leerling. Vervolgens worden de leerlingen gestimuleerd om zelf activiteiten te gaan ontwikkelen in en buiten school. Er is voor het SALVO-project een activerende methode ontwikkeld om met, voor en door vmbo-leerlingen hun assets (sportief kapitaal) in beeld te brengen. Met die zogenoemde 'Triple-I: methode' werd geoefend onder leiding van Gwendolijn Boonekamp en Pepijn van Hove (HAN Nijmegen). Huib van de Kop & Tim Kernebeek (HvA Amsterdam) bespraken werkzame principes voor duurzame activering van jongeren. In die naar voren zijn gekomen in een uitgebreide literatuurstudie naar interventies. Hiske Blom & Heino van Groeningen (KC Sport) lieten zien hoe de huidige beweeginterventies voor vmbo-jongeren in de database 'Effectief Actief' zijn geanalyseerd naar effectieve elementen en samengevat in een nieuwe matrix. Bij de SALVO-aanpak die in de regio's Nijmegen en Amsterdam op vijf scholen is uitgeprobeerd, is de rol van docenten, en vooral de docenten LO, zeer belangrijk gebleken. Vanuit de ervaringen van SALVO en het leerplankader Gezondheid en Bewegen wordt een vertaalslag gemaakt in de vorm van een Handboek/leerlijn Bewegen en Actieve Leefstijl waarmee scholen in hun eigen context aan een (schoolgezondheids)beleid en leerlijn Bewegen en Actieve Leefstijl vorm kunnen geven.

Evalueren om te Leren

Lars Borghouts en collega's van Fontys bespraken praktijkgericht onderzoek rond leerlingenbeoordeling bij LO in hun themasessie. Het project 'Een Punt voor Gym' is direct of indirect de aanleiding geweest voor de projecten en ontwikkelingen die werden gepresenteerd. Toetsing en beoordelen zijn een belangrijk onderdeel van het onderwijsleerproces. In vogelvlucht zijn de opbrengsten en inzichten uit dit project gepresenteerd, zoals een serie schuifpanelen die mogelijke keuzen in de aanpak van beoordelen in beeld brengt.

De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor de formatieve functie van beoordelen, oftewel evalueren om te leren. Meer nog dan bij andere vakken worstelen docenten LO met de 'afrekencultuur' op scholen waarbij leerlingen bijvoorbeeld worden geselecteerd op basis van het gemiddelde rapportcijfer. Speciale aandacht is er voor de effecten van beoordelen op de motivatie van leerlingen. Gwen Weeldenburg zette de twee binnen het LO-onderzoek meest gangbare motivatietheorieën - Self Determination Theorie en Achievement Goal Theory - helder uiteen. Daarop aansluitend

presenteerde Krista Krijgsman de eerste resultaten van een promotie-onderzoek naar motivationeel klimaat binnen de lessen Spel. Ook andere aspecten van de beoordelingsaanpak kwamen aan de orde. Leerlingen in het middelbaar onderwijs worden op cognitief niveau in klassen ingedeeld. Op het Kalsbeek College in Woerden is er echter bij LO voor gekozen om leerlingen bij LO in sommige gevallen te herindelen op motorisch niveau. De ervaringen hiermee, alsmede een onderzoek naar de invloed ervan, werden toegelicht door Gijan Koedood. Vaak wordt er bij LO een cijfer gegeven voor bewegingsvaardigheid, zonder dat voor de leerlingen inzichtelijk is hoe dat cijfer tot stand komt. Op het Heerbeek College in Best zijn niet alleen voor motorische vaardigheden, maar ook voor omgangsvaardigheden, regelvaardigheden en zelfreflectie beoordelingscriteria geformuleerd. Hans Barmantlo ging in op de ervaringen met het werken ermee.

Geslaagde dag die om vervolg vraagt

De KVLO is ervan overtuigd dat goed leren bewegen als basis voor een leven lang bewegen en sporten een aparte kennisdag verdient, naast anders georiënteerde dagen, zoals de Dag voor het Sportonderzoek. Deze Dag voor LO vormt een schakel in een ontwikkelingsproces waarbij onderwijspraktijk en onderzoek dichter bij elkaar worden gebracht. De eerste Dag voor LO afrondend stelde Jan Rijpstra vast dat er enorm veel nuttige inzichten waren gedeeld, ook letterlijk tussen leerkrachten en onderzoekers. Dat was bovendien in een bijzonder goede sfeer gebeurd. Kortom een vervolg in 2018 of 2019 kan niet uitblijven.

Nieuwsgierigheid van groot belang en een platform creëren
We gaan volgend jaar maart verder, eerst eens goed evalueren.
Jo en zijn team enorm bedankt, gaf Jan nog te verstaan
Jo reikte de dagvoorzitters nog een lekker flesje aan.
Maatschap ReCo, voor al uw bruiloften en partijen
Ze glunderden toen Jo hen met een flesje kwam verblijden.

Heb je de eerste Dag voor LO gemist? Op de KVLO website is het abstractboek gepubliceerd met samenvattingen en verwijzingen naar bronnen waarin meer te vinden is over het gepresenteerde onderzoek. En wees er bij de tweede Dag voor LO op tijd bij!

Foto's

Hans Dijkhoff

Contact:

Jo.lucassen@kvlo.nl

Kernwoorden:

Dag voor LO, praktijkgericht onderzoek, bewegen verbeteren, evalueren